

Створення умов підвищення конкурентноздатності сільськогосподарської продукції

Кобилкіна С.В., к .е. н., доцент

Сумський національний аграрний університет

Україна зі своїм низьким ступенем інтеграції до світового економічного й політичного простору досі залишається на узбіччі важливих світових тенденцій. Сучасний стан розвитку сільського господарства України є незадовільним і передбачає політичну та економічну асоціацію з країнами ЄС. В залежності від того, наскільки правильно будуть визначені принципи державної політики стосовно сільськогосподарських товаровиробників, а також інструменти реалізації цієї політики, залежатиме ефективність функціонування галузі в довгостроковій перспективі, її конкурентоспроможність на світовому ринку.

На думку міжнародних аналітиків, внутрішня підтримка, що використовується переважно розвинутими країнами, спотворено впливає на торгівлю та руйнує ринки країн, що розвиваються, знижуючи рівні світових цін на сільськогосподарські товари, унеможливаючи конкуренцію з боку сільськогосподарських товаровиробників країн, що розвиваються, у тому числі й України.

Виробництво сільськогосподарської продукції в Україні є найбільш витратним серед всіх галузей економічної діяльності, оскільки витрати повинні бути спрямовані на відтворення умов існування сільськогосподарського товаровиробника. На окремому етапі розвитку сільське господарство неспроможне без підтримки держави відтворювати витрачені виробничі ресурси.

У більшості країн світу ведеться великомасштабна цінова та нецінова підтримка сільськогосподарського товаровиробника і спирається вона на наукові розробки вчених , в яких обґрунтовується об'єктивна необхідність її

здійснення. Світовий досвід показує, що значна державна підтримка власних сільськогосподарських товаровиробників застосовується в багатьох розвинутих країнах, її питома вага у вартості сільськогосподарської продукції в Японії досягає 66 %, Канаді - 45 %, країнах ЄС -49 %, США - 30%. В країнах з розвинутою ринковою економікою вироблено механізм державного економічного регулювання через квотування виробництва продукції окремих видів.

Доказом дієвості регулювання ефективності аграрного виробництва через систему державної фінансової підтримки є досвід країн Заходу, де існує високий рівень агрокультури, внаслідок чого фермери отримують доходи не нижчі, ніж у працівників, зайнятих в інших галузях виробництва.

Найбільш рішучі зусилля в цьому напрямі зроблені в Німеччині, де в 1988 р. було прийнято два нові закони, один з них сприяв вилученню з сівозміни земель, а другий сприяв припиненню сільськогосподарської діяльності. Для цього виділялись державні субсидії: "рента за припинення виробництва", "молочні пенсії", тощо. В країні встановлений неоподатковуваний мінімум для тих фермерів, в яких кількість тварин не перевищує 330 одиниць "умовної великої рогатої худоби". Ще у 1990 році в цій країні при урожайності зернових 80 ц/ га ціні реалізації зернових 35 Dm за 1 ц дотація складала 600 Dm у розрахунку на 1 га.

В Австралії передбачається позбавлення податкових та інших пільг тих сільськогосподарських товаровиробників, які утримують більше тварин, ніж це визначено так званою "стелею" (граничною нормою).

Завдяки дотаціям сільське господарство США розвивається успішно на основі використання досягнень науково-технічного прогресу, що сприяє збалансованому розвитку інших галузей національного господарства, оскільки зростає платоспроможний попит сільського господарства на промислову продукцію: сільськогосподарські машини, добрива, пестициди, нові сорти та технології. Одночасно сільське

господарство цілком задовольняє сировиною переробну промисловість.

Україна дещо раніше здійснювала своєрідне дотування сільськогосподарських товаровиробників. Це списання заборгованості по кредитах державного банку за часів Радянського Союзу, банку Україна за часів самостійності України, дотування реалізації високо вагового молодняку, відрахування одного відсотку на розвиток галузі виноградарства, дотації сільськогосподарським підприємствам при закупівлі ними дорогої сільськогосподарської техніки і т. ін.

Але, по-перше, такі дотації могли отримати тільки високорозвинені підприємства, адже тільки вони могли думати про капітальні вкладення або додаткові витрати для вирощування молодняку високо вагових кондицій. Слаборозвинені сільськогосподарські підприємства, тим більше приватні підприємства на стадії становлення не мали такої можливості.

По-друге, надання таких дотацій, радше субсидій, не було системою.

За абсолютними цифрами підтримка сільського господарства в Україні не здається такою вже великою порівняно з країнами Заходу (саме на цьому роблять акцент прихильники збереження пілґ). За відносними показниками державна підтримка аграрним підприємствам України за попередні роки досягала 2 % ВВП в той час, як у країнах Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) цей показник не перевищує 1,3 % ВВП.

Запровадження в Україні деяких визнаних у світі механізмів підтримки, негативно оцінюється Міжнародними фінансовими організаціями та Світовою організацією торгівлі. Фахівцями зазначених організацій висловлюються рекомендації щодо недоцільності їх запровадження.

Відповідно і в Україні має бути запроваджена підтримка аграрного сектору, адекватна значенню галузі і спрямована на забезпечення конкурентноздатності вітчизняної сільськогосподарської продукції. Це особливо важливо в сучасних умовах, коли наша держава поступово

інтегрується до міжнародних продовольчих ринків.

Ефективність сільськогосподарського виробництва та її залежність від різних чинників в ринкових умовах досліджували такі вчені, як; В. Г. Андрійчук, В. Я. Андросов, А. Ф. Бурик, П. І. Гайдуцький, М. В. Гладій, О. В. Крисальний, М. Й. Малік. В. Я. Месель - Веселяк, О. М. Онищенко, П. Т. Саблук, О. В. Шкільов, В. В. Юрчишии та інші.

Проблеми інтеграції України до світового господарства розглядались Т. Ковальчуком, В. Роговим, О. Чалим, Л. Козаченком, В. Кременем, О. Шитрею, А. Шаповаловим, Л. Мініним, Ю. Пахомовим, О. Єгоровим, П. Кабаном, О. Амошею, В. Безрученком, В. Сиденком.

Дослідженням даних проблем займається велика кількість провідних вчених та політиків як України, так і інших країн Європи. При цьому спостерігаються значні відмінності у поглядах та позиціях різних дослідників, що свідчить про необхідність доопрацювання даних питань.

У вітчизняній науковій літературі, у висловлюваннях практиків наведено немало аргументів на користь підтримки сільськогосподарському товаровиробнику. Починаючи з 2006 року нарешті сільськогосподарському товаровиробнику розглянуто виділення дотацій з бюджету на суму 2 млрд. грн., в т.ч. 100 грн. на 1 га посіву озимих , 65 грн. на 1 га посіву ярих культур. Але 100 грн. на 1 га - це надзвичайно мало, адже в більшості країн ЄС дотації складають 300 - 460 євро на 1 га, по-друге, розмір дотацій нічим не обґрунтований. Суттєвих пропозицій по методиці визначення розміру квот на виробництво продукції сільського господарства та державної підтримки сільським товаровиробникам поки що немає.

На даному етапі розвитку економіки України все більше висувається вимог щодо створення умов для підвищення конкурентноздатності сільськогосподарської продукції нашої країни на світовому ринку. Для цього необхідне нарощування державної підтримки сільського господарства.

З цієї точки зору тема роботи, метою якої є обґрунтування методики визначення розмірів державної підтримки сільськогосподарським

товаровиробникам та квот на виробництво продукції сільськогосподарського виробництва, є безумовно актуальною.

Заслуговує уваги висловлювання П.Т. Саблука про те, що „рівень рентабельності в межах 17 - 24% забезпечує лише просте відтворення, а для розширеного відтворення цей показник має складати 46 - 48% ”*.

У зв'язку з цим методика обчислення розміру державної підтримки на 1 га посіву даної культури повинна враховувати різницю між фактичним рівнем рентабельності виробництва продукції рослинництва та необхідним рівнем для розширеного відтворення використовуваних ресурсів.

На практиці за останні роки сільськогосподарські товаровиробники держава зменшила податок на додану вартість на продукцію рослинництва.

Розрахунки свідчать, що у розрахунку на 1 га посіву продукції рослинництва за рахунок податку на додану вартість сільськогосподарські товаровиробники Сумської області у 2013 році отримали зменшення податку на додану вартість на суму 287,9 грн. на 1 га посіву. Тобто, при зростанні інфляції більше ніж в 1,7 разів з 2006 року по 2013 рік державна підтримка залишилась надзвичайно малою. Це не свідчить про стимулювання виробництва окремого виду продукції, а лише поглиблює спеціалізацію, пов'язану з виробництвом монокультури, не посилює конкурентноздатність малого бізнесу і не забезпечує конкурентноздатність сільськогосподарської продукції на світовому ринку. пов'язану з виробництвом монокультури, не

*.Саблук П.Т. та ін. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку. Інформаційно-аналітичний збірник (випуск 4-6): К.: ІАЕ.УААН, 1999-2003 рр.-С.13

посилює конкурентноздатність малого бізнесу і не забезпечує конкурентноздатність сільськогосподарської продукції на світовому ринку.

Надання державної підтримки сільськогосподарським підприємствам вимагає визначення критеріїв оцінки діяльності підприємств, при яких це можливо і доцільно. Критерієм надання державної підтримки

сільськогосподарським підприємствам повинна бути квота на виробництво продукції сільського господарства, яка є зобов'язанням сільськогосподарського підприємця виробляти фіксований обсяг сільськогосподарської продукції при найбільш повному і ефективному використанні виробничих ресурсів та генетичного потенціалу сільськогосподарських культур та тварин.

Для відповідності пропозиції платоспроможному попиту сільським товаровиробникам квота повинна передбачати об'єми виробництва продукції сільського господарства з врахуванням внутрішнього платоспроможного попиту на сільськогосподарську продукцію з врахуванням можливих обсягів її реалізації на зовнішньому ринку. Для ринкових умов державне регулювання через встановлення планів виробництва представляє встановлення квот на обсяг виробництва продукції та її реалізації.

При встановленні квот на виробництво окремих видів сільськогосподарської продукції першочергової уваги потребує збереження земель від ерозії та деградації за рахунок цільового використання їх у відповідності з вимогами ґрунтозахисної системи землеробства. Це потребує виключення зі складу земель сільськогосподарського призначення площі еродованих та деградованих земель, а також земель, які у відповідності з ґрунтозахисною системою землеробства, не можуть бути використані у якості ріллі або ж навіть природних кормових угідь.

Ґрунтозахисна система передбачає обов'язкове дотримання сівозмін сільськогосподарських культур, що є найбільш дієвим і доступним для будь-якого землекористувача комплексом агротехнічних заходів для захисту ґрунтів від ерозії, збереження вмісту гумусу та поживних речовин у ґрунті, захисту рослин від хвороб та шкідників. Тому при розробці квот на виробництво окремих видів продукції рослинництва необхідно виходити в першу чергу з розмірів посівної площі кожної окремої сільськогосподарської культури у відповідності до її питомої ваги у сівозмінній площі, яка, в свою чергу, суттєво залежить від специфічних обмежень до розміщення на схилах

відповідної крутизни.

Розмір державної підтримки у розрахунку на 1 га зернових та зернобобових культур повинен складати 870,6 грн.

Висновки. Таким чином, на даний час розмір державної підтримки у розрахунку на 1 га зернових та зернобобових культур може складати приблизно 73 євро на 1 га , що в 4,1 разів менше ніж в більшості країн ЄС.

На нашу думку, доцільно об'єктивно визначати необхідний розмір державної підтримки та кв. от сільськогосподарським товаровиробникам на виробництво окремих видів продукції рослинництва